

הרב שלמה דיכובסקי בעל המתנה את מתן הגט בביטול חיוביו הקודמים

ראשי פרקים

- א. בתי הדין ובתי המשפט אווזים בתיקי המשפחה
 - ב. בעל יכול להתנות רק תנאי שקל לקיימו
 - ג. תנאים שאינם קשורים לגט
 - ד. דברי מהרש"ם אינם מוסכמים על הכל
- ה. דרישת הבעל לדון רק בבית הדין הרבני
1. האם זוהי תביעה ראויה וצודקת?
 2. חזרה מדיון שכבר נערך בבית המשפט

א. בתי הדין ובתי המשפט אווזים בתיקי המשפחה

לבית הדין הגדול הגיע ערעור על פסק דינו של ביה"ד האזורי, שנמנע מלחייב את הבעל לתת גט לאשתו. מדובר באשה שתבעה את מזונותיה בבית המשפט, ואף זכתה בתביעה זו. הבעל מתנה בבית הדין את הסכמתו למתן גט בהעברת כל תביעותיה של האשה לביה"ד הרבני, כולל אותן תביעות שלגביהן ניתן פסק דין בבית המשפט. ביה"ד פסק שטענת הבעל צודקת בהחלט. בהסתמך על המבואר בשו"ת שיבת-ציון סי' צו ובשו"ת מהרש"ם ח"ה סי' ס, קובע ביה"ד, שאף במקום שחל דין כפייה על הבעל או היבס, כדי למנוע עיגונה של האשה, בכל זאת אם הבעל תובע תביעה ממונית או תובע לדון ע"פ דין תורה, דבר זה מעכב את חיובו של הבעל בגט או בחליצה.

מדברי ביה"ד האזורי עולה, שכאשר מוגשת תביעה לחיוב בגט או אפילו לפסיקה לגרושין בדרגה נמוכה יותר, ובמקביל מתנהלים הליכים בביהמ"ש וניתן פס"ד בנושאים הנלווים, יכול בעל סרבן גט להוציא את "נשק יום הדין", ולדרוש שביה"ד יימנע ממתן פס"ד לגירושין, כל עוד לא תעביר האשה את כל תביעותיה לביה"ד הרבני. האמנם נכון לאלץ אשה מסורבת גט, לוותר על כל מה שקיבלה בביהמ"ש בתמורה לגט המיוחל?

אינני מסכים לכך, ואנמק את דברי:

אבי אבות ה"תוהו ובוהו" המשפטי בדיני משפחה, הוא המצב של "שנים אווזים בטלית". בתי הדין ובתי המשפט אווזים יחד בתיקי המשפחה, ומירוץ הסמכויות חוגג. על כן נוצרים מצבים מוזרים, שבהם יכולה האשה לתבוע מזונות עבור ילדיה בבית הדין, ועוד באותו יום יכולה היא לחבוש כובע אחר ולתבוע מזונות בשם הילדים בבית המשפט. לא פעם ענייני הממון והגרושין כרוכים זה בזה, וחוסר האפשרות לפתור את כל הבעיות בערכאה אחת, מסבך את הצדדים בדיונים עקרים ללא תועלת.

שתי הערכאות מחוייבות לדין תורה, שהוא "הדין האישי" החל על הצדדים. מובן, שהבחירה של שומרי מצוות צריכה להיות בביה"ד הרבני, כי למרות המחוייבות של שתי הערכאות לדין תורה, ההלכה מחייבת להתדיין בבי"ד רבני. אלו שבחרות להתדיין שלא בבי"ד רבני, נחשבות לחוטאות ולמרימות יד בתורת משה. אעפ"כ, הנסיון מלמד שמרבית הנשים, כולל שומרות המצוות, מעדיפות את ביהמ"ש על פני ביה"ד. זהו סוד הגלוי לכולם, ויש לו סיבה. לעיתים קרובות קיים פער פסיקתי בין בתי הדין לבין בתי המשפט, על אף ששניהם מחוייבים לאותו דין. חלקן הגדול של הנשים, כולל נשים דתיות, רואות

שיש בתי דין הפוסקים מזונות ביד קפוצה מדי; חלק מבתי הדין נמנע מחלוקת רכוש המשפחה בשווה בין הצדדים.¹ ציבור הנשים "מצביע ברגלים", ומעדיף להעביר את התביעות בנושאים אלו לבית המשפט. אינני מצדיק אותן, כיון שחובתן להתדין בבי"ד רבני גוברת על הכל, אבל אינני יכול להרשיע אותן ולהעמידן לעמוד הקלון.²

ב. בעל יכול להתנות רק תנאי שקל לקיימו

הנמנעים מחיובו של הבעל בגט נסמכים בפסק דינם על תשובת מהרשד"ם (אה"ע סי' מא; מובא בבאר-היטב אה"ע קנד, א) שכתב:

אין ספק שאפילו אותם שאמרו חכמים שכופין - מוכה שחין וכו' - לא אמרו שכופין אותו לגרש, אלא אם אינו רוצה לגרש כלל. אבל אם ירצה לגרש, אלא שרוצה להטיל אי זה תנאי בגט, בזה ודאי לא אמרו שכופין לגרש בלא תנאי. ומי שיכופו בדרך זו, כמעט הייתי אומר שחזר ונפל במכשול הכפייה... ודאי דווקא תנאי שכמעט נמנע להתקיים, הוא דקאמר שכופין לגרש בלא זה; הא תנאי אחר שנקל לקיים, אין ספק שהכופה לגרש בלא תנאי מרבה ממזרים.

האם כוונת מהרשד"ם היא לאפשר לבעל סרבן הגט להתנות את הסכמתו לגט - ולהימנע מהטלת סנקציות עליו - בכל תנאי שיעלה על דעתו? הרי הוא הזכיר במפורש תנאי "שנקל לקיים". אמנם בראשית דבריו הזכיר "תנאי שכמעט נמנע להתקיים", אבל בסוף דבריו הגדיר את התנאי שרשאי הבעל להציב כתנאי שנקל להתקיים. ועל כן צריך לשקול בפלס את משמעות התנאי לגבי האשה, ולהביא בחשבון גם את הנסיבות - לא כל מה שקל לזו, קל גם לחברתה.

ג. תנאים שאינם קשורים לגט

ברור שבעל אינו יכול להעלות כל תנאי שלבו חפץ, גם אם אינו קשור לגט, כגון זה שנוגע למזונות הילדים. זהו לא רק תנאי שאין לו קשר לגט, אלא שהוא תנאי שאינו ראוי, שהרי אין לנו ואין לאשה רשות לחוב לאחרים (לילדים) כדי למלא את רצונו של הבעל סרבן הגט.

כל ענין ההתנאה הוא חידוש, ואין לך בו אלא חידוש, ומנין לנו להרחיב את החידוש לתחומים שאינם שייכים לגט? הנושא שעליו דיבר מהרשד"ם הוא ביבם שחשד ביבמתו שלאחר שיחלוץ לה ותותר לשוק, תלך ותנשא לבעל דודתו, שהיו לו אשה ובנים, ותגרום לבעל דודתו להעדיף אותה על פני אשתו המבוגרת. מדובר במקום שלא היה חדר"ג, ודאגת היבם לדודתו היא מעניינה של החליצה, כיון שבאה למנוע שחליצתו תביא לחורבן בית אחר.

גם למהרשד"ם לא יכול הבעל להעלות תנאים ביחס לילדים. ראשית, משום שהילדים הם צד ג', ואין אפשרות להתנות עליהם. שנית, משום שגם הוא מחוייב במרנסתם, ואינו יכול להתנות תנאים שיפגעו בחיובו. ברור שבעל החייב סכום כסף, אף לאביה של האשה, והוא מתנה את הסכמתו במחילת החוב - אין זה תנאי שלמהרשד"ם יכול הבעל להתנות.

1. ע"י מאמרי בתחומין יח (עמ' 31-18) ובמאמריו של עמיתי ה"ר אברהם ח' שרמן שם (עמ' 40-32) ובתחומין יט (עמ' 220-205) עם הערותיי, בנושא הלכת השיתוף.

2. אציין כי לאחרונה שמענו מעורכי דין, שקיימת נטייה לשינוי המגמה ולחזרה לבי"ד רבני בענין מזונות, ויש לברך על כך!

ד. דברי מהרשד"ם אינם מוסכמים על הכל
 במאמרו בתחומין כה (עמ' 149-162) הביא הרב דוד בס מקורות רבים המצביעים על כך שדברי מהרשד"ם אינם מוסכמים על הכל. הרשב"ש (שפג, א) כתב:
 יש פנים שבעל כרחא מתנה עליה התנאי... ויש פנים שברצונה יכול להתנות עליה... והפנים שברצונה דווקא הוא מתנה, אבל שלא ברצונה אינו מתנה - כגון אותן שכופין להוציא מחמת טענת אשה, משום שהדין נותן לגרש... למה יתנה עליה? יקוב הדין את ההר!

כך כתב גם הרשב"י (תשב"ץ ח"ד חוט המשולש סי' ו):
 ואחר אשר האיש הזה חייב להוציאה לאשה הזאת מצד הדין... אינו יכול להתנות עליה בגירושיה בשום תנאי, אלא ברצונה. דכיון שהדין נותן לגרש, למה יכריחה להתנות עליה בשום תנאי? יקוב הדין את ההר ויגרש כפי הדין!

הרשב"א (שו"ת ח"ד רנו) חולק באופן ברור על המהרשד"ם, ואלו דבריו:
 כל מי שכופין לגרש את אשתו מן הדין, אינו רשאי לאסור את אשתו שלא תנשא לכל מי שתרצה, לא בשיוור ולא בתנאי... וכל מי שגירש כן, כופין אותו שיחזור ויגרש בגט גמור בלא תנאי.

הרי לנו חבל קדמונים החולקים על מהרשד"ם. כאמור, גם את דברי מהרשד"ם ניתן לסייג, ולומר שדבריו אינם אמורים בתנאים שאינם ראויים והגונים, ולא בתנאים הנוגעים לילדים, ולא בתנאים שיש קושי לקיימם.

ה. דרישת הבעל לדון רק בבית הדין הרבני

1. האם זוהי תביעה ראויה וצודקת?

לכאורה תביעת הבעל להעביר את הדין בענייני הרכוש ומזונות הילדים מבית המשפט לבי"ד רבני היא בגדר תנאי ראוי. ביה"ד האזורי ציין בקשר לכך את שו"ת שיבת ציון סי' צו, הקובע: "כיון שהיבם צועק ככרוכיא ורוצה לציית לדין תורה ולקבל על עצמו כל מה שיושת עליו על פי פסק דייני ישראל, והיא מסרבת לציית לדין תורה, איך יעלה על הדעת לומר שהוא מחוייב לחלוץ כל זמן שהיבמה מסרבת לציית לדין תורה עמו?!"

טענת הבעל במקרה זה היא כטענתו של בעל כלפי אשתו שהיא עוברת על דת. אבל כבר כתבו קודמינו בפסקי הדין הרבניים, שבעל אינו יכול לטעון על אשתו שהיא עוברת על דת, אא"כ הוא שומר מצוות. בעל שעושה כל תועבה אינו יכול להתעטף בצדקנות, ולדרוש שאשתו תדקדק במצוות ולא תעבור על דת. מדובר כמובן, בדברים שאינם אוסרים אותם זה על זה. כמו כן, לא יכול בעל לטעון על אשתו שהיא עוברת על דת בדברים שהפכו להיות נורמה חברתית (לדוגמה: יוצאת וראשה פרוע או זרועותיה מגולות), שאם לא כן, יוכל כל בעל להפוך לצדיק לעת מצוא, ולעשות את אשתו הנוהגת לפי הנורמה החברתית ששניהם מורגלים בה, לעוברת על דת.

מאותו טעם ומאותה סיבה, נראה לי שלא יכול בעל לדרוש מאשתו להתדיין דווקא בד"ן תורה, כאשר הוא עצמו אינו מקפיד על כך ביחסים עם אחרים, ובכל עת שכדאי לו הוא פונה לערכאות. לא ניתן לענוש את האשה במניעת גט בגלל שהיא "מרימה יד בתורת משה", כשבעלה עובר לתאבון ולהכעיס על ההלכה, ומרים יד בתורת משה ובדברי חכמים.

בתיק הנדון מדובר בהאשמות כבדות מצד האשה על אלימות ואונס מצד הבעל, כולל עבירות בחיי האישות. אם נכוונות טענות אלו, הרי מדובר בבעל שעובר עבירות חמורות, שאינו יכול לדרוש שדווקא אשתו תהיה צדקת ותימנע מהליכה לבית משפט.

מתן יד לתביעתו של הבעל יש בה משום חילול השם. חלק גדול מן הטוענים לדין כקדדום לחפור בו, מתוך אינטרס ברור. כך גם בנידוננו, כשהבעל מאמץ לו דין תורה באופן ציני כדי לאלץ את אשתו לקבל גט לפי האינטרסים שלו, גם כאשר הוא מחוייב ומצוות, ובאופן חריג פנה מי מבני הקהילה לערכאות. הדברים אינם אמורים בציבור שאינו שומר מצוות, שמעדיף הליכה לבתי משפט על פני בתי דין, ואינם אמורים בבעל שלא אמר דבר בעת הדיון בביהמ"ש, אלא נזכר באיסור ההליכה לערכאות רק כאשר עלה ענין הגט על הפרק.

לצערנו, הדרשישה להעביר את תיק מזונות הילדים מביהמ"ש לבית הדין עלולה לנבוע מרצון האב להפחית ממזונותיהם, כיון שבתי דין מסויימים מקפידים יתר על המידה באיסור גזל מן האב, ופחות על חובת האב לזון את ילדיו או את אשתו. שמא זו הסיבה לריבוי פניותיהן של נשים בנושאים אלו לבית משפט.

2. חזרה מדיון שכבר נערך בבית המשפט

בנידוננו כבר נערך הדיון בבית המשפט בהשתתפותו הפעילה של הבעל, וניתן שם פסק דין בענין המזונות. נפסק בשו"ע (ח"מ כב,ב) ש"אם קיבל עליו גוי לדיון, אפילו קנו לפניו, לא יוכל לחזור בו." הש"ך שם חולק על הרמ"א, וטעמו מוסבר בנתיבות-המשפט (חידושים), שיש להבדיל בין המקבל על עצמו משפטי הגויים, לבין המקבל על עצמו גוי מסויים. הגר"א שם מסביר את טעם הרמ"א מדין מחילה. עוד ביארו ביתומים ובישועות-ישראל שם, שיש להבחין בין איסור ערכאות ובין קבלת התוצאות של פסק הדין. איסור ערכאות עומד במקומו, אולם כל אדם יכול לקבל על עצמו תוצאות ומסקנות של פסק דין שניתן גם ע"י מי שאינו ראוי לדון.

על מקרה שבו הלכו שני הצדדים מרצונם לערכאות כתב מהרש"ם (ח"א סי' פט): "הרי שניהם סמכו עצמם על דיניהם, וגם הנתבע אדעתא דהכי נכנס - אם לנצח אם להנצח - דאלי"כ הו"ל להזמינו מיד בהשיגו תביעה הראשונה שבדיני אומות העולם לבי"ד של ישראל." המהרש"ם מסתמך על התשב"ץ (ח"ב סי' סח) שכתב לגבי מחלוקת על חלוקת ירושה: "וכל טענות אלו לזכות בני שמעון היה מן הדין לקיימם אילו באו מתחילה לדון בדיני ישראל; אבל כיון שהלכו מתחילה לדון לפני האומות, ובדיני האומות יצאו חייבים, הרי אלו כאילו קבלו עליהם לדון באותו דין ומחלו זכותם."

אילו לא הסכים הבעל לדיון בבית המשפט, היה עליו לנקוט בשתי פעולות: להודיע לבית המשפט שהוא מבקש לדון בדין תורה בכל הנושאים שבמחלוקת, ללא יוצא מן הכלל; וכן להגיש תביעה בנושאים אלו לבי"ד רבני, עוד בטרם נכנס בית המשפט לדון בדבר. משלא נהג כך, אין לקבל את טענתו כיום, ויש להסיק שמלכתחילה הסכים להתדין בבית משפט בנושאים אלו, ועל כן אינו יכול להעלות טענה לאחר שקיבל על עצמו את תוצאות הדיון בבית המשפט.